

The other critical remark concerns the volume's editorial principles for the translations of the quoted texts. Some of the authors do not provide translations of their Latin passages. One can therefore wonder: Who is the intended reader of this volume? I am afraid not all of today's early modernists are Latinate.

Leaving my two critical comments aside, I find *The Classical Tradition in the Baltic Region* a useful collection of essays that fills many lacunae in our knowledge about the afterlives of Classical antiquity in this part of the world.

Elena Dablberg

Åsa Karlsson, Klas Kronberg, & Per Sandin (red.), *Karl XII och svenskarna i Osmanska riket*, Armémuseum årsbok 73 (Stockholm: Atlantis, 2015). 317 s.

Åsa Karlsson, Klas Kronberg, & Per Sandin (red.), *When Sweden was Ruled from the Ottoman Empire* (Stockholm: Armémuseum, 2016). 219 pp.

Karl XII:s fem år långa vistelse i Osmanska riket 1709–1714 är välkänd, omskriven och till viss del mytomspunnen. Den så kallade "kalabaliken i Bender" är väl förankrad i det svenska historiemedvetandet. Ändå har vistelsen och dess följdverkningar inte blivit särskilt väl utforskade i vetenskapliga sammanhang i Sverige de senaste decennierna. Den svenska litteraturen som finns i ämnet har i stora drag varit ensidigt inriktad på specifika aktörer, storpolitiska, ekonomiska och militära skeenden.

Ett försök att bredda kunskapen om vistelsen i Osmanska riket har nyligen avslutats genom forskningsprojektet *När Sverige styrdes från Osmanska riket* (Riksbankens Jubileumsfond). Genom studieresor, symposier och besök på berörda platser i regionen har projekt-

gruppen samlat kunniga experter och knutit internationella kontakter. Projektets resultat presenteras dels i antologin *Karl XII och svenskarna i Osmanska riket* (2015), dels rapporten *When Sweden was ruled from the Ottoman Empire* (2016). Antologin är utgiven på svenska och har haft stor distribution i handeln. Rapporten innehåller bidrag på engelska, vars grund är de föredrag som har hållits under projektets fem symposier och har haft en mer begränsad distribution, men gör således ändå projektets resultat tillgängliga för en internationell läsekrets.

Enligt inledningskapitlet i antologin var syftet med projektet, och av allt att döma även antologin, att "kartlägga mötet mellan svenskarna och Osmanska riket samt fördjupa kunskapen om de diplomatiska, administrativa, ekonomiska och kulturella omständigheterna" (2015, s. 18). Projektet är välmotiverat, men också omfattande. Den avsedda målgruppen för antologin förefaller att vara den historieintresserade allmänheten, men dess vetenskapliga ambition och karaktär av grundforskning gör att även forskare tillhör dess presumtiva läsare. Det samlade intrycket är att antologin lyckats väl. De tvärvetenskapliga texterna är genomgående fängslande och skrivna av erkända experter på karolinsk tid. Genom de översatta internationella bidragen har också internationell forskning blivit tillgänglig för svenska läsare, vilket är lovvärt. Bokens trevliga formgivning och rika innehåll på bild- och kartmaterial förhöjer också läsvärdet.

Antologin innehåller tolv kapitel och föregås av en inledning som behandlar projektets förutsättningar och utgångspunkter: forskningsläget kring Karl XII, internationella kontakter och projektbeskrivning. Genom att hänvisa till den tidigare litteraturens ensidiga fokus motiveras en breddning som inkluderar "förvaltningshistoria, kulturmöten, vetenskap och konst" (2015, s. 15). Den storpolitiska och militära kontexten behandlas sedan av Lars Ericson Wolke i första kapitlet och erbjuder en

välskriven överblick. I efterföljande kapitel lyfter Åsa Karlsson fram intressanta aspekter om "dagligt liv" som det gestaltade sig för Karl XII och svenskarna i framför allt Varnitsa, men kapitlet redogör också för Karl XII:s långtgående politiska reformer, bland annat för skattesystemet, vilket visar hur det var möjligt att faktiskt reformera riket på distans. Peder Törnvalds kapitel, "Kungens män som styrde Sverige från Osmanska riket", är en kollektivbiografisk studie över några av de viktigaste aktörerna i fältkansliet. Bengt Liljegren redogör sedan för kalabaliken i Varnitsa, som den numera kallas, och händelserna kring förspelet, själva striden och efterspelet. Den moldaviska forskaren Elena Ploșniță behandlar minnet av svenskarna i Moldavien och arkeologen Athanassios Gouridis och Per Sandin, numera enhetschef vid Armémuseum, tar därefter vid i ett kapitel om Karl XII i Demotika och Timurtash, där även minneshistoriska aspekter inkluderas. Magnus Linnarsson återför sedan läsaren till det förvaltningshistoriska perspektivet genom att presentera en rekonstruktion av den mycket viktiga postgången mellan kungen i Osmanska riket och rådet i Stockholm. Linnarsson kan belägga regelbundenhet i kommunikationerna och att de upprätthölls trots stora geografiska avstånd och riskerna längs postvägarna. Karin Ådahls kapitel "Expeditionerna till Orienten" beskriver sedan de tre expeditioner som genomfördes 1710-1716/1718 samt de teckningar, ritningar och den handskriftsinsamling som resorna gav upphov till. Martin Olins arkitekturhistoriska bidrag behandlar kontakterna mellan kungen och Nicodemus Tessin den yngre i Stockholm angående planerna för ombyggnationen av slottsområdet. Johan Mårtelius fortsätter det arkitekturhistoriska spåret genom att undersöka den osmanska arkitekturens inflytande på Karl XII och Tessin. Särskilt är det Cornelius Loos och likheterna mellan "vattenhuvudstäderna" Konstantinopel och Stockholm som är i fokus. Det tredje internationella bidraget, "Den svensk-ukrainska

alliansen", är skrivet av den ukrainske historikern Yurii Savchuk och behandlar relationerna med de zaporizjzjakosackiska hetmanerna Ivan Mazepa och Pylyp Orlyk. Antologins avslutande kapitel, "Ritten hem", är en dokumentär artikel som parallellt beskriver Karl XII:s ritt och den experimentritt över samma sträcka som genomfördes av föreningen Carolus Rex Revivat år 2000.

Rapportens titel, *When Sweden was ruled from the Ottoman Empire*, ger en antydning om ett mer specifikt fokus i enlighet med projektets titel, dvs. på när och möjligen hur riket styrdes. Rapporten innehåller arton bidrag. Samtliga bidrag i antologin finns också med i rapporten. Därutöver inkluderar den bidrag av Lars Magnusson ("Trade and politics: Swedish-Turkish relations during the 1600s and 1700s"), Victor I. Tvircun ("The 'Kalabalyk'- Based on documents from Russian archives"), Ion Eremia ("Charles XII and the Swedes in eighteenth century Moldovan chronicles"), İbrahim Sezgin ("Edirne in the early 18th century") och Hassan Demiroglu ("According to Russian sources: Turkish, Swedish and Russian relationships 1709"). Texterna, som alltså är baserade på föredrag vid projektets symposier, är naturligt nog korta, men innehåller, som titlarna antyder, mycket som är läsvärt.

Texterna fungerar väl individuellt. Antologin och rapportens kapitelförfattare är välbevandrade i sina ämnen och lyfter fram flera intressanta poänger. Vissa bidrag kan också betraktas som en fortsättning eller fördjupning av tidigare forskning. Sammantaget lyckas texterna med att synliggöra Karl XII:s geografiska (om än begränsade) rörelser och på så sätt ytterligare belysa de komplexa skeenden som präglade kungens skiftande tid i Osmanska riket.

Konkret finns det ett mindre antal randanmärkningar. Frågetecken uppstår gällande förhållandet mellan antologins kapitel och övergripande syfte, samt kapitlens inbördes relation. Intrycket av att texterna ibland inte

synkroniserats förstärks genom de upprepningar som läsaren stundtals möter (se exempelvis Enemans rapportering till Karl XII, 2015, s. 129 och 175). Den breda syftesformuleringen, utan några direkta avgränsningar, och de heltäckande anspråken i boktiteln och baksidestexten, bidrar till att läsaren förväntar sig svar på många frågor. Det inledande forskningsläget behandlar i huvudsak svensk litteratur kring Karl XII, medan kapitlen har mer varierande inriktningar. Syftet och antologins titel anger att hela den svenska närvaron i Osmanska riket ska studeras, medan själva projektets titel antyder ett studium av när och möjligen hur Sverige styrdes. Ingen antologi kan naturligtvis vara heltäckande, men det är möjligt att boken hade vunnit på att utgå från en mer preciserad och problematiserande syftesformulering och låta texterna följa denna mer stringent.

I antologin anges att "de svenska krigsfångarna i Ryssland har tilldragit sig ett mycket stort intresse, medan det hittills har återstått att ge en samlad bild av svenskarnas tillvaro i Osmanska väldet" (2015, s. 15). Om det är intentionen uppstår frågan hur samlad bilden egentligen blir. Det är Karl XII och de traditionellt framhållna aktörerna som står i centrum och andra svenska undersåtar, exempelvis slavar, mellanhänder, manskap och officerare i sultanens tjänst, inkluderas inte. Beskickningen i Konstantinopel och den internationella diplomatiska miljön, om vilket det finns åtskillig internationell forskning att tillgå, omfattas bara delvis. En ännu tydligare diskussion om det internationella forskningsläget hade varit önskvärd och säkerligen varit till gagn för projektet. Trots de viktiga internationella bidragen i antologin saknas i viss mening även referenser till äldre och nyare turkisk forskning rörande Karl XII. I rapporten är det framför allt Tvircuns, Sezgin och Demiroglu som använder sig av turkisk forskning, men dessa bidrag är alltså inte inkluderade i antologin.

I inledningskapitlet till antologin framhålls projektets grundforskningsanspråk och förhoppningen om "att få tillgång till källor, som hittills inte har utnyttjats av svenska forskare" (2015, s. 17). Bokens baksidestext utlovar att "arkivmaterial i Sverige och hittills helt okända dokument i Turkiet" ska presenteras. Eftersom jag själv är intresserad av arkivforskning och har ägnat tid i osmanska arkiv väcker det min glada nyfikenhet, men någon hänvisning till handlingar i turkiska arkiv återfinns mig veterligt inte i antologin.

På det stora hela erbjuder antologin och rapporten utan tvekan både intressant läsning och viktiga forskningsbidrag som på flera olika sätt uppmärksammar och bidrar med ny kunskap om Karl XII:s vistelse i Osmanska riket. Projektet har uppenbart varit framgångsrikt, inte minst i sin internationaliseringsambition. Både antologin och rapporten är således också väl värda att läsa och begrunda såväl för den historieintresserade allmänheten som för forskarsamhället.

Gustaf Fryksén

Jennie Nell & Alfred Sjödin (red.), *Kritik och beundran: Jean-Jacques Rousseau och Sverige 1750–1850* (Lund: Ellerströms, 2017). 462 s.

Björn Billing, *Utsikt från en bergstopp: Jean-Jacques Rousseau och naturen* (Lund: Ellerströms, 2017). 232 s.

Rousseau är i ropet, men frågan är om han bör ratas eller räddas. Två nya böcker – utgivna av Ellerströms förlag i Lund – kastar ljus på Genève-filosofens tankar *von oben* och *von unten*, hur de lästes i sin samtid och huruvida de kan inspirera än idag.

År 1803 lämnade ordenssällskapet *La Tolérance* in en redogörelse om sin verksamhet till Överståthållareämbetet. Ordenstecknet bar